

Adı Soyadı:
Numara:

T.C.
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Roma Hukuku Final Sınavı 4.6.2015
(İkinci Öğretim)

Olay

A, sahip olduğu 200 dönümlük tarlanın çapalanması işinde kendisine yardımcı olması için B ile günlük 20 sesters'ten anlaşmaya varır. B, işi tamamlamadan bırakmak isterse, A'ya 200 sesters ödemeyi de kabul eder. B, çapa işlerinde kullanacağı malzemeleri tüccar T'den 500 sesters karşılığı satın alır ve taraflar teslimin bir hafta sonra yapılacağı hususunda da anlaşılır.

Sorular

- 1- A ile B arasında hangi hukuki ilişki kurulmuştur? Kurucu unsurları ve başlıca özellikleri ile birlikte kısaca yazınız. (10 P).
- A ile B arasında hizmet sözleşmesi kurulmuştur. Sözleşmenin kurucu unsurları; bir işin görülmesi ve ücrettir. Taraflar hangi işin görüleceği ve ücretin ne olacağı konusunda anlaşmış olmalıdırlar. (4 p)
- Hizmet sözleşmesi; kuruluşu bakımından rızai, taraflara yüklenen borçlar bakımından tam iki taraflı, malvarlığına etki bakımından borçlandırıci, ifaya olan menfaatin süresi bakımından sürekli edimli bir hukuki ilişkidir. (6 p)
- 2- a) A'nın B'ye kabul ettirdiği; "B'nin işi bırakmak istemesi halinde A'ya 200 sesters ödeyeceği"ne ilişkin kayıt hukuken ne anlama gelir? Hukuki sonucu nedir? (10 P)

Bu kayıt dönme cezası anlamına gelir. Bilindiği üzere Roma hukukunda sözleşmeden dönme kuralı olarak yoktur. Taraflar her ne koşul altında olursa olsun akdettikleri bir sözleşmenin gereğini yerine getirmek zorundadırlar. Sözleşme ilişkisinde taraflar eşit yetkiye sahip olduğundan, birinin tek taraflı iradesi ile sözleşmeye artık devam etmek etmeyeceğini bildirerek kendi iradesini diğerinin üzerinde egemen kılmaya kalkması kabul edilemez. Bu sebeple dönme kurumuna Roma hukukunda sıcak bakılmamıştır. Bununla birlikte tarafların anlaşarak aralarındaki ilişkiyi sona erdirmelerine de bir engel olmamalıdır. Bu sebeple Roma hukukunda tarafların, sözleşme ilişkisini ifa gerçekleşmeden önce sona erdirmek istedikleri durumlarda, bunu bir dönme cezası kabul ederek yapabilecekleri kabul edilmiştir. Böylece taraflar sözleşmeden dönme hakkını elde etmiş olurlar. Bu durumda sözleşmeden dönmek isteyen taraf, diğerine kararlaştırılan cezayı ödemek suretiyle sözleşmeden dönebilir. Bu olayda da, B işi bırakmak isterse, yani ifayı gerçekleştirilmeden sözleşmeden dönmek isterse A'ya 200 sesters ödeyecektir. (10 P)

b) B, söz konusu kaydı; bu kaydı kabul etmediği takdirde A tarafından öldürüleceğini düşünerek kabul etmiş olsaydı, aralarındaki anlaşma geçerli olur muydu? Neden? B, bu durumda ne yapabilirdi? (15 P).

Bu durumda bir saik hatası söz konusu olacaktır. Zira bu konuda A'nın herhangi bir davranışı söz konusu olmadığından B üzerinde manevi bir baskı uyandırdığını ve B'yi tehdit ettiğini söylemek zordur. Bu sebeple olayda korkutma yoktur. B'nin böyle bir zanna kapılmış olması ve bu kayıt altında sözleşmeyi kabul etmesi saik hatasına düştüğünü gösterir. Bilindiği üzere saik hataları sözleşmenin geçerliliğine etki etmez. Ancak dürüstlük kuralları ışığında yorum yapıldığında bu yanlışlık olmasaydı bu sözleşmeyi kabul etmeyecek idi sonucuna varılabiliyorsa saik hatasının esaslı hataya dönüşmüş olduğu kabul edilebilir. Bu durumda Roma hukukunda esaslı hata halinde irade ile beyan arasında bir uyumsuzluk olduğu, yani irade gerçek irade olmadığı için bu kayıt kesin hükümsüz olur. Bu durumda da söz konusu kayıt olmadan sözleşmenin kurulmayacağı sonucuna varılıyorsa, A ile B arasındaki hizmet sözleşmesi de batıl olurdu. (Eğer B, söz konusu kaydı saikinde yanlışlığa düştüğü için değil de, bu kaydın hüküm doğurmasını istemediği halde kabul yönünde bir beyanda bulunuyorsa zihni kayıt söz konusu olur).

- 3- B'nin çapalama işlerinde kullanmak üzere satın aldığı malzemeler, aslında T'nin kardeşi K'ya ait olsaydı, burada nasıl bir hukuki sorun doğardı? Kim, kime karşı hangi hukuki taleplerde bulunabilirdi? (20 P)

B'nin çapalama işlerinde kullanmak üzere satın aldığı malzemeler T'nin kardeşi K'ya ait olsaydı, başkasına ait bir malın satılması dolayısıyla hukuki ayıp problemi ortaya çıkardı. Hukuki ayıp, sözleşme konusu malın hukuki niteliklerindeki eksikliklerdir. Satış konusu malın üzerinde daha üstün bir hak iddiasının bulunması da malın hukuki ayıplı olduğunu gösterir. Daha üstün bir hak iddiasıyla sözleşme konusu mala el konulması da hukuki ayıp içerisinde değerlendirilen zapt kavramını akla getirir.

Olayda da T'nin kardeşi K, B'ye rei vindicatio davası açarak malını geri alabilir. Eğer K tarafından B'ye karşı böyle bir dava açılmışsa, satıcı T'nin B'ye karşı zapttan doğan hukuki sorumluluğu gündeme gelir. B, kendisine karşı K tarafından açılmış olan bu davada satıcı A'nın kendisine hukuki bir yardımda bulunması için A'ya ihbarda bulunur. Eğer bu ihbara rağmen A söz konusu yardımı gerçekleştirmezse B, A'ya karşı aralarındaki satış sözleşmesinden doğan davayı açarak zarar tazminini talep edebilir veya A'ya karşı actio auctoritas adı verilen bir davayı açarak ödediği satış bedelinin iki katını geri isteyebilir. Bu dava cezai bir karakterde olup bu davada mahkum olan kimse Roma'da şerefsizlik yaptırımı ile karşı karşıya kalır, böyle bir durumda da kamu hizmetlerinden yasaklanır.

Ayrıca K, kardeşi T'ye karşı da actio furtum davasını veya aralarında bir hukuki ilişki var ve hukuki ilişkiye binaen mal T'nin elinde bulunuyorsa bu hukuki ilişkiye dayanarak da bir dava açabilir.

(Olayda Türk hukukundan farklı olarak Roma hukukunda derhal iktisap konusu gündeme gelmez. Zira emin sıfatıyla zilyetten iyiniyetli olarak bir taşınır elde edilmiş olsa bile, bu iktisap Roma hukukunda korunmaz; zira Roma hukukunda malik korunur ve iyiniyetine rağmen mülkiyet hakkı üçüncü kişiye geçmez. Ancak Türk hukukunda MK m. 988 kuralı gereği emin sıfatıyla zilyetten bir taşınırı iyi niyetli olarak devralan kimse bu malın mülkiyetini derhal kazanır. Eğer bu olay Türk hukukunda yaşansaydı ve B, bu malı emin sıfatıyla zilyetten iyi niyetli olarak devralsaydı o zaman malı iktisap edebilirdi ve bu durumda K tarafından kendisine karşı –K artık mülkiyet hakkını kaybetmiş olacağı için- rei vindicatio davası açılamazdı, bu durumda zapt sorunu ortaya çıkmazdı. Artık K, T'ye karşı aralarındaki hukuki ilişkiye dayanarak zararın tazmini için bir dava açabilirdi. Ancak elbette bu söylediklerimiz malın emin sıfatıyla zilyetten devralınması ihtimali için geçerlidir. Eğer T, K'nın malını onun rızası olmaksızın ele geçirmiş ve satmışsa, rızasız çıkış söz konusu olacağı için MK m. 988 söz konusu olmazdı. Bu durumda da malın maliki halen K olacağı için B'ye karşı rei vindicatio davasını açar ve tıpkı Roma hukukundaki gibi zapt sorunu da gündeme gelirdi).

- 4- T'nin B'ye söz verdiği malzemeleri, çalınması sebebiyle teslim edememesi olayından T sorumlu tutulabilir mi? Neden? (15 p)

Bu durumda T söz verdiği malzemeleri teslim etmeyerek borca aykırı davranmış olur. Bu bir hukuka aykırılık halidir. Roma hukukunda borca aykırı davranışlarından dolayı borçluların sorumlu tutulabilmeleri için; Klasik dönemde borca aykırı davranış, zarar ve illiyet bağının bulunması gerekliydi. Söz konusu olayın klasik dönemde yaşandığını farz ettiğimizde; T'nin söz verdiği malzemeleri teslim edememesi borca aykırı davranıştır, bu durum B'nin malvarlığında bir azalmaya neden olacağı için zarardır, bu zarar T'nin söz konusu malzemeleri söz verdiği halde teslim etmemesinden kaynaklanmış ve illiyet bağı da kurulmuştur. O halde T sorumludur. Klasik dönemde kusur şartı aranmadığı için kural olarak borçlular beklenmedik hallerden de sorumlu tutuluyorlardı. Beklenmedik hal sorumluluğu ancak bazı istisnai durumlarda ortadan kalkabilirdi; mesela fayda menfaat prensibi, tarafların anlaşması gibi. Bu dönemde custodia sorumluluğu denilen Roma'ya özgü bir sorumluluk şeklinin de varlığı bilinmektedir. Bu sorumluluk anlayışına göre, borçlu mala nezaret yükümlülüğünü yerine getirmişse, beklenmedik hal sorumluluğu da ortadan kalkabilirdi. Bu tür beklenmedik hallerin başında hırsızlık gelir. Hırsızlık bir beklenmedik haldir ve eğer borçlu mala nezaret etmiş ve yine de mal çalınmış ise sorumlu olmaktan kurtulur. Bu durumda T, gereken nezaret yükümlülüğünü yerine getirmişse B'ye karşı sorumluluğu ortadan kalkar.

Söz konusu olayın Iustinianus hukukunda yaşandığını farz edersek; Iustinianus hukukunda sorumluluk için borca aykırılık, zarar ve illiyet bağı dışında bir de kusur şartı eklenmiştir. Bu durumda T'nin borca aykırılıktan sorumlu tutulabilmesi için kusuru da aranacaktır. T'nin borcunu yerine getirememesi bir borca aykırılık halidir, bundan dolayı B zarara uğramıştır, bu zarar T'nin zamanında borcunu yerine getirmemesinden ileri gelmiş ve illiyet bağı da kurulmuştur. T'nin kusurlu olup olmadığına noktasına gelince; T'nin kast, ağır ihmal ya da hafif ihmal varsa borca aykırılıktan sorumluluğu gündeme gelir. Zira Iustinianus hukukunda omnis culpa (tüm kusur) sorumluluğu kabul edilmiştir. Olayda malların çalınmasında T'nin kastı, ağır ihmal ya da hafif ihmal yoksa sorumluluğu da söz konusu olmayacaktır.

- 5- T'nin malzemeleri B'ye teslim edememesi olayında nasıl bir hukuki sorun doğar? Bu sorun Roma ve Türk hukuklarında nasıl çözümlenmiştir? Gerekçeli olarak belirtiniz. (20 P)

Bu durumda sonraki imkansızlık sorunu söz konusu olur. Zira malın çalınması ve artık bu malın elinde olmaması nedeniyle T, söz konusu malzemeleri B'ye teslim edemeyecektir. Sonraki imkansızlık halinde borçlunun kusuru yoksa borçlu borcundan kurtulur, çünkü Roma hukukunda günümüz hukukunda olduğu gibi imkansızlıktan borç doğmaz ve imkansızlık halinde de borç sona erer. Olayın verilerine göre, malzemelerin teslim edilememesinde T'nin kast, ağır ihmal ya da hafif ihmal söz konusu olmadığından, sonraki imkansızlığın kaynağında da kusuru yoktur, o halde malzemeleri teslim borcu ortadan kalkar. Bununla birlikte bu imkansızlık parça borcu için söz konusu olup, malzemeleri nevi borcu oluşturuyorsa T'nin borcu genus non perit (nevi telef olmaz) kuralı gereği borcu sona ermez. T'nin borcu parça borcu olduğu ve imkansızlığın kaynağında da kusuru söz konusu olmadığı vakit, T artık teslim borcundan kurtulacaktır. Bu durumda da karşı tarafın borcunun sona erip ermediği meselesi olan hasar problemi ortaya çıkacaktır. Hasar, tam iki taraflı sözleşmelerde parça borcu konusunun kusursuz olarak telef olması ya da başka şekilde imkansızlaşması halinde borçlunun borcunun sona ermesine karşılık karşı tarafın borcunun sona erip ermediği meselesidir. Roma hukukunda satış sözleşmelerinde kural olarak hasar alıcıya ait kabul edildiğinden, T'nin borcu sona ermesine karşılık B'nin satış bedelini ödeme borcu ortadan kalkmış olmaz ve hasar B'ye ait olur. Bu durumda B, malzemeleri teslim almaşığı halde malzemelerin satış bedelini ödemek zorunda kalır.

Metin Sorusu

Ius civile ve ius honorarium ayırımından bahsederek bu ayırımın niçin ortaya çıkmış olabileceğini değerlendiriniz. (10 P)

Ius civile; sadece Roma vatandaşlarına uygulanan hukuk anlamındadır. Romalılar bazı kurum ve kavramların yalnızca kendilerine has olduğunu ve bunların yalnızca Roma vatandaşlarına uygulanacağını kabul etmişlerdir. Böylece ius civile oluşmuştur. Ius honorarium ise praetor'lar tarafından oluşturulan hukuk kurallarının bütününe ifade etmek üzere kullanılan bir kavramdır. Bu tanımlardan anlaşılmaktadır ki bu ayırım Roma hukuku kaynakları bakımından yapılan bir ayırmadır. Çünkü ius civile, örf ve adetlerden rahip hukukçuların faaliyetlerinden ve lex (yasa)'lar olmak üzere başlıca üç kaynaktan meydana gelir. Ius honorarium ise praetor'ların bazı hukuki olanaklardan (defi, dava hakkı vermek, eski hale iade gibi) yararlanarak oluşturdukları hukuktur. (5 P)

Böyle bir ayırımın sebebi ius civile'nin sadece Roma vatandaşlarına uygulanıyor olması ve oldukça katı bir şekilcilik anlayışına sahip olmasından ileri gelmektedir. Bu nedenle özellikle yabancılarla olan ilişkilerde ortaya çıkan hukuki uyumsuzlukların çözümünde ius civile çok yetersiz kalıyordu ve geliştirilmesi gerekiyordu. Bununla birlikte ius civile'yi geliştirme çabaları doğrudan müdahaleler yoluyla değil, praetor'ların faaliyetleri neticesinde oluşmuştur ve böylece ius civile'nin dışında onu tamamlayıcı, nitelikte bir başka hukuk, ius honorarium (ius pratorium) gelişmiştir. (5 p)

NOT: SINAV SÜRESİ 75 DAKİKADIR. CEVAPLAR OKUNAKLI, KISA VE GEREKÇELİ OLACAKTIR. CEVAPLAR AYRILAN BOŞLUKLARA YAZILACAK OLUP, EK CEVAP KAĞIDI VERİLMEYECEKTİR. TUKENMEZ KALEM KULLANILACAKTIR. BAŞARILAR... (Yrd. Doç. Dr. Sevgi Kayak)